Makar Chudra

Maxim Gorki

Dinspre mare, încoace, bătea un vânt rece și umed aducând, peste stepă, melodia melancolică și mirosul valurilor care se izbeau de țărm. Din când în când, curenții purtau dune reci cu frunze galbene, pe care le arunca în focul de lemne și stârneau flăcări. Deodată un fulger trecu prin întunericul care ne cuprindea, străbătând noaptea de toamnă și descoperind spre stânga – stepa întinsă, iar spre dreapta – oceanul infinit, luminând figura lui Makar Chudra, un țigan bătrân, pus să păzească caii din tabăra de lângă noi, la 50 de pași depărtare.

Fără să–l îngrijoreze rafalele reci de vânt care–i înfoiau cămașa, dezvelindu–i pieptul păros și bronzat și biciuindu–l necontenit, își îndreptă fața spre mine, a tras adânc din pipă și expiră nori groși de fum și pe gură, și pe nări. Cu privirea nemișcată a ochilor îndreptată spre întunericul stepei, peste capul meu, intră în vorbă cu mine fără să se ferească de bătaia vântului.

– Deci ești de prin zonă? Este bine! Ți–ai ales un lot frumos, tinere. Așa trebuie să facă omul: să plece de colo colo și să vadă și după ce a văzut destul, să se așaze și să moară – asta e!Viața! Alți oameni, continuă el, sceptic fiind, așa trebuie să facă omul. Eh! Ce te interesează
pe tine? Nu ești doar viața însăși? Alți oameni trăiesc fără tine și vor trăi fără tine în continuare.
Crezi atunci că are cineva nevoie de tine? Nu ești nici pâine, nici slujbă, deci nu are nimeni nevoie
de tine. A învăța și a preda spui tu? Ai putea să înveți să–i faci pe oameni mai fericiți? Nu, nu poți face asta. În primul rând va fi trist, apoi spun ce trebuie să facă. Ce anume? Fiecare știe ce are nevoie. Inteligenții iau ce este, iar proștii nu obțin nimic. Unii învață singuri. Oamenii tăi sunt comici, se înghesuie sub un acoperiș și se zdrobesc unul pe celălalt, deși este suficient loc pe pământ.

Arătă cu mâna departe înspre stepă:

– Și muncesc mereu. Pentru ce? Pentru cine? Nu știe nimeni. Te uiți cum cultivă omul, te gândești: că are nevoie să–și folosească puterile în slujba pământului, apoi întră în el. Nu rămâne nimic după el, nu vede nimic din ogorul lui și moare cum s–a născut, ca un prost. Este născut pentru a ști să muncească pământul și apoi să moară înainte să–și fi săpat propria groapă. A cunoscut libertatea? Înțelege stepa? Se bucură inima lui? Ha! Este un servitor, de la naștere și așa va
rămâne, tot timpul vieții, asta e tot! Doar sa se spânzure, dacă este puțin mai inteligent. Dar eu, uite–te la mine, în cei 58 de ani ai mei am văzut așa multe, că dacă s–ar putea așterne pe hârtie n–ar încăpea nici într–o mie de saci, ca al tău. Ia să vedem în ce țară nu am fost încă? Nu poți spune. Încă nu cunoști țările în care am fost. Așa trebuie să trăiască omul. Să cutreiere, să cutreiere. Să nu rămână mult într–un loc, pentru ce? Așa cum ziua și noaptea trec, una după alta, peste tot pe pâmânt, așa fugi și tu de gândutile despre viață, să nu te invadeze. Apoi cum gândești despre ele, te saturi de
viață, așa e întotdeauna. Așa îmi este și mie. Da, așa a fost dragă. Am stat la pușcărie. Pentru ce am
fost adus pe lume? M–am gândit atunci, e așa plictisitor în pușcarie, așa plictisitor – mi–am
împachetat dorul din inimă, când mă uitam pe fereastră, mă prindea ca în clește. Cine poate spune
pentru ce trăiește? Nimeni nu poate spune. Și nici nu trebuie să se întrebe. Învață să trăiești și uite–te
în jur, niciodată nu ți se va da un gram. Atunci, aproape că m–aș fi sugrumat cu centura, da, așa a
fost! Ha! Am vorbit odată cu un om. Era puternic, unul de–al nostru, un rus. A spus: omul nu trebuie să trăiască așa, cum dorește, ci după voia Domnului. Te arunci la picioarele Domnului, așa îți va da tot ce–i ceri. Dar însuși el purta o haină plină de găuri și jerpelit. I–am spus să–l roage să–i dea o haină. Se enervă, mă alungă și mă

strigă. Până atunci doar spuse că omul trebuie să–i iubească pe cei din jur și să–i ierte. Ar fi trebuit să mă ierte pentru vorbăria mea care l–a supărat! El îi învăța pe alții că trebuie să mănânce puțin, dar chiar el mânca de zece ori pe zi.

Scuipă în foc și tăcu, pufăind din țigară. Vuietul vântului suna încet și obosiți prin întuneric, caii nechezară. Din tabăra țiganilor se auzi un sunet de durere. Cântăreața era Nonka, fiica lui Makar. Cunoșteam vocea ei. A spus „Bună ziua”. Pe fața ei se putea vedea curajul unei regine și în ochii ei întunecați de umbră, sclipea frumusețea conștiinței de sine.

Makar îmi întinse pipa:

– Fumează! Nu–i așa că fata cântă frumos? Asta numesc eu bine! Ai vrea să fii iubit de una ca ea? Nu? Bine! Așa și trebuie – să nu le crezi pe femei, ține–te departe de ele. Fetele iubesc pupatul cum îmi iubesc eu pipa, dar cum pupi una, moare libertatea inimii tale. O femeie te ține cu ceva, un ceva care nu se vede și nimic nu îl poate distruge, iar tu îi dai tot sufletul. Pâzește–te de fete! Mint. Te iubesc, spun ele, mai mult decât orice în lume, dar te lovesc, împung deodată cu un ac, până îți frâng inima. Știu! Ah, cât de mult știu, Falke. Când vrei, îți povestesc. Tu însă fii cu ochii în patru și doar uită–te, astfel va râmâne viața ta mult timp ca o pasăre liberă.

„Era pe lume un țigan tânăr, Sobar, Loiko Sobar. Tot ungurul și slovacul care trăia la mare, îl știa – era un băiat cutezător. Nu era stat în vreo țară în care cel puțin cinci locuitori să nu–i dorească moartea. Și totuși trăia și când îi plăcea vreun armăsar, Sobar îl călărea. Ha! S–a temut el de vreun cal? Și dacă s–ar fi apropiat Satana, l–ar fi tăiat cu cuțitul; fără îndoială că l–ar fi răpus. Și toți țiganii îl cunoșteau sau au auzit de el. El iubea doar caii, nimic altceva și nici pe ăștia pentru mult timp – odată încălecați, îi și vindea iar banii, cine îi vroia, acela îi lua. Nu vroia nimic din ce nu putea oferi; dacă îi vroiai sufletul, și l–ar fi smuls din piept și ți l–ar fi dat doar ca să–ți facă un hatâr. Așa era, dar, dragă Falke, ne tragem din Bucovina, sunt 10 ani de atunci. Odată – îmi amintesc foarte clar, era într–o noapte de primăvară – acolo stăteam eu, Dănilă, soldatul cel care a luptat cu cazacii, bătrânul și alții ca Radda și fiica lui Danilo au fost acolo. O știi doar pe Nonke a mea, nu? O fată ca o regină. Doar că nu se poate compara cu Radda, ar fi prea mare onoarea pentru Nonka, Radda nu poate fi descrisă în cuvinte. Poate că s–ar putea să i se cânte frumusețea la vioară, dar doar de acela ce știe vioara ca pe propriul ei suflet. A dezamăgit multe inimi, oho, cât de multe! În Moravia a cunoscut un bogat, un bătrân cu o claie de păr; a văzut–o și a rămas ca vrăjit. Stătea și se uita lung tremurând ca și cum ar fi avut febră. Era un bărbat chipeș, ca dracul în prag de sărbătoare, haina era aurită și lucea dintr–o parte ca un blitz. Haina avea pietre semiprețioase și pe căciula albastră, ele se vedeau ca stelele pe cer – bătrânul era un gropar pe cinste. El se uită la ea, se tot uită la ea și îi spuse.

– Hei! Dă–mi un sărut, îți dau o pungă de bani pentru el!

Dar ea nici nu s–a uitat la el.

– Iartă–mă, dacă te–am jignit, măcar zâmbește–mi.

Așa se milogi magnatul și i se așeză la picioare – ca un sac, frate! Ea însă îl împinse cu piciorul în praf – asta a fost tot.

– Ah! Așa o fată!, oftă el și dădu bici calului.

Rămase doar un nor de fum în urmă. În zilele următoare apăru iar.

– Cine e tatăl ei? întrebă el – Danilo veni.

– Vinde–mi fata ta, ia ce vrei pe ea!

Dar Danilo i–a răspuns:

– Asta fac domnii care cumpără totul, de la porcii lor până la cunoștințe, eu însă m–am luptat cu cazacii și nu vând nimic.

Atunci celălalt se enervă și puse mâna pe sabie, dar unul dintre noi scoase calul din
staul și o luă la goană. Și noi ne–am strâns corturile și ne–am văzut de drum. Am hoinărit o zi, două
și am văzut cum ne–a ajuns din urmă.

– Hei, voi oamenilor, a zis, în fața divinității și a voastră am conștiința curată, da–ți–mi fata de nevastă!

El clocotea de emoții și tremurând ca iarba în bătaia vântului așa se clătina el. Noi devenirăm gânditori.

– Vorbește, fiica mea, spune! Murmură Danilo în barba lui.

– Dacă fiica unui vultur ar merge de bună voie în cuibul unui rabin, ce ar fi? ne–a întrebat Radda. Danilo râse și noi toți cu el.

– Bravo, fiica mea! Ai auzit Hospodar? Nu se face! Caută–ți o surdă, care este ascultătoare.

Și plecarăm, Hospodar galopă de se cutremură pământul. Așa era Radda, dragă tinere! Da! – Așa am stat noi într–o seară și am ascultat muzica din stepă. O muzică deosebită! Ne–a pus sângele în mișcare și ni se părea că strigă undeva. Noi toți aveam impresia că ne trezea dorul, așa o muzică era, dragă prietene! Și ea veni și mai aproape. Acolo, dintr–o dată, un cal veni din întuneric și acolo stătea un om și juca, în timp ce el călărea. Întreținu focul, încetă să mai joace și se uită la noi râzând.

– Ah, Sobar, tu ești! Îl strigă Danilo bucuros. Era Loiko Sobar!

Colțurile mustății atârnau mult sub buze; ochii lui străluceau ca stelele și în râsul lui era totul un soare, pentru Dumnezeu! Arăta ca și cum ar fi o bucată de lemn ciopârțit. El stătea ca și cărbunele aprins într–un foc și dinții lui străluceau când râdea. Vezi, prietene, astfel de oameni există! El se uita doar în ochii tăi și te cucerea și tu nu te fereai. Asta ar fi fost pentru tine o onoare. Cu un astfel de om te împrieteneai repede, sunt puțini astfel de oameni! Este bine că sunt puțini. Dacă ar fi prea mulți oameni buni în lume, nu i–ar aprecia nimeni. Așa este! Ascultă mai departe. Radda a spus:

– Joci frumos, Loiko! Cine ți–a făcut vioara aia, care sună așa frumos?

Atunci el râse:

– Chiar eu! Și nu din lemn, ci din pieptul unei fete tinere, pe care am iubit–o, iar corzile le–am făcut din inima ei. Te pătrunde puțin vioara, dar mă pricep să cânt la ea. Vezi?

Știi că femeile caută să ne uimească, nu să ne incendieze inimile, ci să ne facă să le ducem dorul. Așa a vrut să facă și Loiko, dar nu a întâlnit pe cineva potrivit. Radda se întoarse și spuse:

– Și oamenii spun mereu că Sobar este deștept – aici însă au mințit. și zicând asta, plecă.

– Hei, tu, frumoaso, ai dinți frumoși., spuse Loiko și încălecă. Vă salut, băieți! Am plecat!

– Să mai vii pe la noi, vulture! Spuse Danilo.

Ne–am salutat, am mai ciorovăit puțin și apoi ne–am culcat. Totul adormi. Și dimineața următoare, am văzut că Sobar și–a bandajat capul. Cum s–a ajuns aici? Ah, calul l–a rănit în somn.

– Ei, ei, ei, înțelegem ce fel de cal era și bombănirăm pe sub mustață, în timp ce Danilo râdea.

– Ce? Loiko, Radda nu a fost valoroasă? Nu se poate!

O fată poate să nu fie așa de frumoasă, dar dacă sufletul este mic și dacă i s–ar atârna aur la ureche, tot n–ar schimba asta cu nimic. Da, așa este! Așa am trăit și am tot trăit în fiecare loc; afacerile noastre mergeau pe atunci bine și Sobar rămase la noi. Era un camarad. Era înțelept ca un bătrân și priceput în toate, știa rusește și ungurește, știa să scrie și să citească. Știa și să joace, să mă trăsnească dacă exista cineva mai bun la asta decât Sobar! Când se pregătea să tragă cu arcul, nimerea la mijloc, a doua oară nimerea inimile ascultătorilor și juca mai departe râzând. Ne năpădea râsul cu lacrimi în timp ascultându-l. Acum se auzea vreun geamăt de ajutor care–ți sfâșia pieptul ca un cuțit. Acum se auzeau basmele stepei despre stepă, basme triste. Ca plânsul vreunei fete la despărțirea de iubit când băiatul își striga iubita. Acum se cânta o melodie de viață și se părea că soarele dansa pe ritmul ei. Așa a fost,

dragă prietene. Fiecare venă din corp funcționează în felul ăsta, iar tu ești servitorul și dacă într–o astfel de clipă Loiko ar fi strigat: „Pregătiți cuțitele, prieteni! Am fi fost pregătiți cu cuțitele așa cum ne îndemna el.” Putea face de toate cu noi toți, îl iubeam, numai Radda era neascultătoare: da, dacă ar fi fost numai asta, dar mai și râdea de el. În inima ei ținea la el. Ținea la Loiko cu orice preț. [...] Noaptea mergea în stepă, departe. Loiko se trezea și lăsa vioara să jelească, dimineața plângea că Sobar nu era liber. Noi însă stăteam întinși acolo, ascultam și ne gândeam ce este de făcut. Într–o zi, stăteam toți împreună și vorbeam despre preocupările noastre. Era plictisitor. Atunci, Danilo îl rugă pe Loiko:

– Cântă–ne ceva, Sobar, încântă–ne sufletele.

Toți aruncară priviri asupra Raddei, care nu stătea departe de el, cu privirea în sus îndreptată spre cer și începu să recite versuri. Atunci începea vioara să cânte ca și când ar fi inima unei fete. Și Loiko cânta:

”Hei – hop! Cu focul arzând în piept și cu stepa cea întinsă, ca vântul de rapid este armăsarul meu și mâna mea așa de puternică.”

Radda își îndreptă capul, se sculă și îi râse cântărețului în față. El se inflamă.

„Hei–hop–hei! ”

El putea cânta! Azi nu mai cântă nimeni așa! Radda însă spuse ca și când ar fi încântată:

– Ai face mai bine, să nu te aștepți la prea multe, Loiko. La final ea îi zise, te murdărești pe barbă, ai grijă.

O privire sălbatică de animal îi aruncă lui Loiko, însă nu spuse nimic, cântă mai departe:

„Hei–hop! Deodată se face lumină și ne găsește dormind. Ei–ei apoi trebuie să renunțăm de rușine.”

– Ăsta e un cântec!, spuse Danilo. N–am auzit niciodată un cântec ca acesta; să mă ia dracul, dacă mint!

Bătrânul își mângâie barba și dădu din umeri.

– Ne–a uns la suflet cântecul lui Sobar. Doar Raddei îi displăcu.

– Așa bâzâie un țânțar și strigă un vultur, spuse ea. A fost ca și cum ne–ar fi scuturat de zăpadă.

– Poate ai vrea Radda, să asculți altceva, spuse Danilo.

Însă Sobar își scoase căciula și spuse cu o privire întunecată.

– Oprește–te, Danilo! Un cal are nevoie de căpăstru. Dă–mi fata ta de nevastă.

– Asta ți–o promit! râse Danilo. Ia–o dacă vrei și poti!

– Bine, replica Loiko și–i spuse Raddei. Ascultă–mă fată și nu fi înfumurată. Am cunoscut multe ca tine, multe! Dar niciuna nu mi–a aprins inima așa tare. Ah, Radda, inima mea este a ta! Deci? Ce a fost să se întâmple, s–a întâmplat și ah! Nu există cal care să fugă de el însuși. Te iau de nevastă în fața divinității, a tatălui tău și a tuturor oamenilor ăstora.

– Dar să nu-mi iei libertatea, că sunt un om liber și fac ce vreau.

Așa s–a dus spre ea cu privirea înflăcărată și rânjind. Am văzut cum i–a luat mâna, deci ne–am gândit noi că Radda și–a găsit nașul! Atunci am văzut deodată cum rămase cu mâinile în aer și a fost pus la podea. Ce s–a întâmplat? Ca și când s–ar fi topit inima unui tânăr. Radda îi puse piedică ca să–l rănească pe Loiko și fata rămase liniștită acolo, nu s–a sfiit și zâmbea. Priveam ce s–a întâmplat, cum Loiko, culcat la podea își puse mâinile în cap ca și când s–ar fi temut că ar fi putut să–l plesnească. Apoi el se liniști și se duse în stepă fără să–l mai vadă nimeni. Deodată o văd pe Radda venind cu pași repezi. M–am bucurat chiar foarte mult! M–am gândit: totuși Radda este o fată frumoasă. A venit spre el, fără să fie auzită. I–a pus mâna pe umăr lui Loiko, îi luă fața în mâini și–i ridică capul și cum stătea el acolo, apucă cuțitul. A vrut să–i facă felul fetei. Cum am văzut, m–am și dus după ajutor și cum sării, auzii:

– Renunță, altfel îți sparg capul. Uite! Și Radda avea un pistol în mână și i–l ținea la tâmplă. Așa o fată era! Na, acum mă gândesc că e puternică, dar oare ce se

va întâmpla?

– Ascultă! – Radda ascunse pistolul la brâu și–i spuse lui Sobar: Nu am vrut să te omor, ci să te blochez, să te fac să arunci cuțitul! El îl aruncă și se uită în ochii ei. Minunat, frate! Stăteam doi și se uitau rugători. Doar luna și cu mine ne uitam – nimeni altcineva.

– Ascultă, Loiko! Te iubesc! spuse Radda.

El dădu din umeri ca și când ar fi avut mâinile și picioarele ocupate.

– Am mai văzut astfel de bărbați, dar tu ești mai drăguț ca toți și la suflet și la chip. Fiecare dintre ei a încercat să–mi intre în voie, toți mi–au căzut la picioare după cum mi–a fost voia. Totuși la ce bun? Sunt puțini țigani pe pământ, Loiko, doar pe tine te iubesc. Dar eu iubesc și libertatea și o iubesc mai mult decât pe tine. Dar fără tine nu pot trăi, așa cum nici tu nu poți fără mine. De aceea vreau să fii al meu, auzi?

El râse.

– Aud. Mă bucur să aud asta. Vorbește mai departe.

– Și încă ceva Loiko. Cum îți este pe plac ție, așa voi face și trebuie să fii al meu. Te voi aștepta, te voi săruta Loiko! Cu sărutul meu vei uita de tine și de cântecele tale țigănești de care se bucură așa mult țiganii, nu se vor mai auzi în stepă, îmi vei cânta doar mie. Așa că să nu mai așteptăm, ți–am zis deja să fim camarazi. Trebuie să–mi cazi la picioare, să–mi săruți mâna și voi deveni femeia ta.”

Și așa a fost, după cum a vrut fata diavolului. Așa ceva nu se mai auzise. Doar în vremurile de mult apuse se întâmpla asta în munții negri, după cum povesteau bătrânii, dar la țigani niciodată. Camarazi cu o fată! Spune, prietene, poți să–ți imaginezi ceva mai amuzant? Poți să te gândești cât de mult, fără să–ți dai seama. Loiko sări la o parte și strigă tare să se audă în toată stepa, de părea că i se sparge pieptul. Radda se ridică, dar nu plecă.

– Bine, rămâi cu bine până mâine. Mâine o vei face, Loiko, auzi?

– Aud! O voi face! confirmă Sobar și îi dădu mâna.

Dar ea nu–i răspunse și el se prăpădi de râs. Așa l–a ales Radda. Cărui diavol îi folosește să–și chinuie oamenii așa? Cine ascultă ce le zice inima? E de gândit. M–am întors în lagăr și am povestit totul celor bătrâni. Ei s–au gândit și s–au hotărât să aștepte să vadă ce va urma. Și pe când stăteam toți în jurul focului de tabără, apăru Loiko. Era tras la față și îngrozitor de slăbit, ochii îi căzură. Se trânti pe pământ și ne spuse fără să se uite la noi.

– Așa stă treaba băieți, mi–am dat inima fără să mă mai gândesc la libertatea de care m–am bucurat până acum. Este al Raddei! asta e tot. Așa este minunata Radda și zâmbește ca o regină! Își trăiește libertatea mai mult ca mine, eu însă o iubesc mai mult decât libertatea mea și m–am hotărât să o cer. Apoi va deveni femeia mea, mă va pupa, vă voi cânta și îmi va dispărea libertatea. Nu–i așa, Radda?

El închise ochii și se uita din când în când la ea. Ea tăcu și dădu din cap și arătă cu mâna spre picioare. Și noi ne–am uitat fără să înțelegem nimic. Putea omul să meargă hăt departe fără să vadă nimic, cum cădea Loiko Sobar la picioarele Raddei. Ne–a cuprins rușinea, mila și tristețea.

– Hai, strigă Radda la el.

– Ah, nu te grăbi, dacă ajungem prea devreme, te saturi! râse el. Suna ca oțelul, așa a râs.

– Așa stă treaba, prieteni! Ce–mi rămâne de făcut? Îmi rămâne să încerc dacă inima Raddei este așa tare cum mi–a arătat. Eu voi încerca să mă iertați, fraților. Ah și

dacă putem să înțelegem ce
vroia să facă Sobar. Stătea pe pământ și la cingătoare era cuțitul. Eram mort de frică. Dar Radda scoase cuțitul, îl aruncă, își dădu părul la o parte, râse și spuse tare și clar:

– Cu bine, Loiko! Știam ca ai să faci asta.

Ai înțeles–o pe fată? Așa era.

– Pentru eternitate vreau să fiu al ei! Era o fată dată naibii. Da! Da! Ah vreau să–ți cad la picioare, mândră regină, strigă tare prin stepă Loiko.

Se aruncă la pământ la picioarele Raddei, își strânse buzele și rămase întins ca un mort. Ne luaserăm căciulile de pe cap și i–am înconjurat pe amândoi. Ce zici de povestea asta, prietene?

Da, da! Bătrânul vroia să spună:

– Trebuie uniți!

Dar nu a ridicat nimeni o mână să–l lege pe Loiko, nici măcar una și nu știa asta. El s–a alăturat. Danilo ridică cuțitul pe care–l aruncase Radda și s–a uitat îndelung mângâindu–și barba. Nici bine nu s–a răcit sângele Raddei, că se și închegă. Apoi Danilo veni lânga Sobar și–i înfipse cuțitul în inimă. Căci era tatăl Raddei, bătrânul Danilo.

– Așa este bine, spuse cu voce clară Loiko, îndreptându–se spre Danilo.

Se lăsă în jos și–și îndreptă privirea spre Radda. Și în fața noastră era Radda întinsă, cu mâna pe piept, cu ochii deschiși și privirea îndreptată spre cerul albastru, iar la picioarele ei stătea întins Loiko Sobar. Căzuseră pe fața lui frunze și nu i se mai vedeau buzele. Căzuserăm pe gânduri. Barba bătrânului Danilo tremură și pleoapele groase erau închise. El se uită spre cer și tăcu, dar Nur, bătrânul, căzu cu fața la pământ și plânse. Era motiv de plâns, prietene, da, da. Mergi unde te duce drumul și nu te da în lături. Mergi drept înainte. Se poate ca și tu să dai de greu. Asta e tot ce pot să spun, prietene.

Makar tăcu, își ascunse pipa în cutia cu tabac și–și puse haina pe piept. Ploaia căzu, vântul se
înteți și marea vuia puternic. Unul după altul veneau copii la foc, se uitară la noi cu ochii mari și
ageri și deveniră nemișcați, făcând un cerc.

– Hop, hop, hop!, strigă Makar prietenește și bătând cu mâna pe gât îmi spunea: E timpul să dormim.

Apoi se băgă în sac până la cap, se întinse pe pământ și amuți. Nu puteam dormi. M–am
uitat prin întuneric înspre mare și–mi apăru în fața ochilor chipul frumoasei si mândrei Radda. Avea mâna pe rana de pe piept și printre degete i se scurgeau picăturile de sânge care picurau pe pământ ca niște steluțe. Și pe urmele ei era Loiko Sobar, fața lui era plină de pete negre, în spatele cărora șiroiau lacrimi. Ploaia se înteți și marea cânta asemenea țiganilor Loiko Sobar și Raddei, fiica bătrânului soldat Danilo. Ambele umbre dispărură în întuneric, în tăcere și nu i–a mai reușit niciodată lui Loiko să o mai aibă pe mândra Radda.